

Avontuurlijke speelruimte voor iedereen

Over het ontwerpen van inclusieve speelruimte en het betrekken van kinderen met een beperking

kind &
samenleving

INHOUD

Colofon

Verantwoordelijke uitgever:
Kind & Samenleving vzw
Lange Ridderstraat 22
2800 Mechelen

k-s.be

Auteurs:

Sabine Miedema
Imme Crul

Vormgeving:

Theresa Martens
Imme Crul

Afbeeldingen:

© Ward Joppen
Op pagina 7.

© Stad Kortrijk
Op pagina 10.

© Speelnatuur
Op pagina 28 links bovenaan en links
onderaan, op pagina 25 rechts bovenaan.

© Kind en Samenleving vzw
Alle overige afbeeldingen

1.	INLEIDING	3
	Het belang van inclusieve speelplekken	3
	De aanleiding voor deze publicatie	4
	Inclusie vraagt om meer dan toegankelijkheid	4
2.	UITGANGSPUNTEN VOOR INCLUSIEVE RUIMTE	5
	Speelkansen voor iedereen	5
	Avontuurlijk spelen voor iedereen	5
	Inclusieve speelruimte: beter voor iedereen	6
	Samen spelen!	6
	Ouder aan het woord	7
3.	VISIE VOOR LOKAAL BELEID ROND INCLUSIEVE SPEELPLEKKEN	8
	Visie toegankelijke speelruimte Kortrijk	10
4.	SPEELRUIMTE	11
	4.1 Minimale eisen voor toegankelijkheid	12
	4.2 Zitplaatsen	17
	4.3 Sensorisch spelen	20
	4.4 Avontuurlijk spelen	24
	Inclusieve speelruimte Ettegerpark Zutphen	28
	Inclusief speelterrein Kruidtuin Mechelen	29
5.	PARTICIPATIE	30
	5.1 Tips om aan de slag te gaan	30
	5.2 Tools en methodieken	32
	Inspirajecten in de praktijk	33

1. INLEIDING

Het belang van inclusieve speelplekken

Publieke speelplekken zijn van groot belang voor elk kind. Het zijn plekken om te ontdekken, te leren, grenzen te verleggen en samen te spelen. Voor kinderen met een beperking zijn goed ontworpen speelomgevingen van onschatbare waarde: ze bieden niet alleen fysieke ruimte om te bewegen, maar stimuleren ook de sociale, mentale en emotionele ontwikkeling. Toch blijkt uit de praktijk dat veel speelplekken onvoldoende rekening houden met de uiteenlopende noden van deze diverse groep kinderen.

De term 'kinderen met een beperking' verwijst immers naar een brede en uiteenlopende groep: kinderen met een fysieke tot mentale of zintuiglijke beperkingen, van licht tot zwaar, van zichtbaar tot onzichtbaar. Hoewel er bij inclusief ontwerp vaak meteen aan rolstoelgebruikers gedacht wordt, zijn er ook veel kinderen die extra ondersteuning nodig hebben zonder in een rolstoel te zitten. Een speelruimte rolstoeltoegankelijk maken is een belangrijke stap, maar echte inclusie vraagt om een ontwerp dat oog heeft voor diversiteit en dat met doordachte ingrepen meer speelkansen biedt aan alle kinderen.

Waarom is het zo belangrijk om speelruimte inclusiever te maken? We geven vijf goede redenen:

- 1. Spelen is een recht.**
Elk kind heeft het recht om buiten te spelen in de publieke ruimte, zoals vastgelegd in het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind en in rechten van personen met een handicap.
- 2. Inclusieve speelplekken zijn waardevol voor iedereen.**
Ook kinderen zonder beperking hebben soms nood aan rust, overzicht of een veilige plek. En een toegankelijke plek zorgt ervoor dat ook ouders of grootouders met een beperking met hun kinderen kunnen spelen.
- 3. Participatie zorgt voor een betere speelruimte.**
Kinderen met een beperking kunnen zelf meedenken over speelruimte. Door hen actief te betrekken in het ontwerpproces, ontstaat een plek die echt vertrekt vanuit hun leefwereld.
- 4. Contact tussen kinderen met en zonder beperking verrijkt.**
Het stimuleert wederzijds begrip, empathie en het omgaan met verschillen.
- 5. Inclusief denken maakt speelruimte rijker.**
Wie ontwerpt met alle kinderen in gedachten, komt tot een gevarieerd, creatief en uitdagend spelaanbod dat verder gaat dan de standaardtoestellen.

De aanleiding voor deze publicatie

Uit de praktijk blijkt dat veel speelplekken onvoldoende rekening houden met de specifieke noden van kinderen met een beperking. Om daar verandering in te brengen, ging **Kind & Samenleving** aan de slag met een belangrijk doel: speelruimte toegankelijker en kwalitatiever maken voor kinderen met verschillende soorten beperkingen. En dat deden we niet alleen voor hen, maar vooral samen met hen.

In vier steden gingen we op pad met diverse groepen kinderen. Samen speelden we, onderzochten we hun huidige speelplekken en bezochten we speelterreinen die al inclusiever waren ingericht.

- In **Waregem** werkten we samen met kinderen van **Akabe Funk** aan de verbetering van het publieke speelterrein bij hun jeugdlokalen.
- In **Wilrijk** dachten kinderen met fysieke en mentale beperkingen en kinderen met autisme mee over aanpassingen aan de grote speelnatuur in het **Park van Eden**.
- In **Menen** werkten we met jeugdvereniging voor kinderen met een beperking **Skiver** aan ideeën om het terrein bij hun lokalen inclusiever te maken.
- In **Izegem** dachten kleuters en leerlingen uit het buitengewoon onderwijs, type 9 (kinderen met autismespectrumstoornis) mee over hoe het speelterrein naast hun school beter kon aansluiten op hun noden.

In alle projecten was er een nauwe samenwerking met stadsdiensten, begeleiders en ouders. Dat resulteerde telkens in een schetsontwerp waarop de steden verder konden bouwen. Een aantal projecten is al in volle gang en krijgt binnenkort vorm in de publieke ruimte.

In deze publicatie onderzoeken we hoe je avontuurlijke, inclusieve speelruimte ontwerpt die alle kinderen uitdaagt en verrijkt, ongeacht hun fysieke, mentale of zintuiglijke mogelijkheden. We laten zien hoe je kinderen met een beperking actief kunt betrekken bij het ontwerp, zodat zij hun eigen speelplek mee vorm kunnen geven.

2. UITGANGSPUNTEN VOOR INCLUSIEVE RUIMTE

1 SPEELKANSEN VOOR IEDEREEN

Inclusief ontwerpen betekent dat je vertrekt vanuit de brede diversiteit aan kinderen en **niet vanuit één type beperking**. Door speelplekken te ontwerpen die inspelen op die variatie, vergroot je de toegankelijkheid en de speelwaarde voor alle kinderen. Laat je ontwerp dus niet leiden door één stereotype (zoals de rolstoelgebruiker), maar creëer een omgeving met verschillende speelkansen, belevingsvormen en niveaus van uitdaging. Zo sluit je niemand uit.

2 AVONTUURLIJK SPELEN VOOR ELK NIVEAU

Avontuurlijk spelen is spel dat kinderen uitdaagt om te ontdekken, risico's te nemen en hun grenzen te verkennen op hun eigen tempo en niveau. Avontuurlijk spelen is niet alleen weggelegd voor kinderen zonder beperking. Juist kinderen met een beperking verdienen de kans om grenzen te verkennen, risico's te nemen, en bovenal: plezier te maken in een omgeving die hen uitdaagt en ondersteunt. Het draait om het vinden van de juiste **balans tussen veiligheid en avontuur**: kinderen de ruimte geven om te ontdekken, zonder dat we alle risico's wegnemen of ze aan hun lot overlaten.

Een avontuurlijke speelruimte waarin kinderen op hun eigen niveau kunnen ontdekken, klimmen, balanceren of rollen, draagt bij aan hun motorische ontwikkeling. Maar dat is niet het enige. Door spannende maar toegankelijke uitdagingen aan te bieden, groeien kinderen ook mentaal en emotioneel. Ze bouwen zelfvertrouwen op, leren omgaan met kleine tegenslagen, en ervaren het succes van iets zelf kunnen, misschien zelfs iets wat ze in eerste instantie niet voor mogelijk hielden.

Voor kinderen met een beperking is het vaak extra belangrijk dat er wordt uitgegaan van wat wél kan. Dat vraagt om creativiteit in ontwerp en begeleiding. Denk aan variatie in materialen en hoogtes, routes die op meerdere manieren te gebruiken zijn, of spelvormen waarin samenwerking centraal staat. Een kind dat met een hulpmiddel toch die helling opkomt of samen met anderen een constructie bouwt, ontdekt niet alleen nieuwe vaardigheden, maar ook nieuwe kanten van zichzelf.

3 INCLUSIEVE SPEELRUIMTE: BETER VOOR IEDEREEN

Een inclusieve speelplek is uiteraard van grote waarde voor kinderen met een beperking. Maar het mooie is: ze zijn ook waardevol voor kinderen zonder beperking. Want **ieder kind heeft soms behoefte aan rust**, overzicht of een veilige plek om even op adem te komen. Een prikkelarme hoek of een rustig zitplekje, oorspronkelijk ontworpen met kinderen met een beperking in gedachten, kan ook houvast en rust bieden aan een overprikkeld kind zonder beperking.

Dat geldt ook voor ouders en begeleiders. Een goed toegankelijke speelplek zorgt ervoor dat ook ouders met een beperking er gemakkelijk met hun kind kunnen zijn, of dat nu een kind met of zonder beperking is.

Wie met alle kinderen in gedachten ontwerpt kijkt verder dan de standaardtoestellen en denkt na over andere vormen van spel. Voor kinderen met een verstandelijke beperking zijn bijvoorbeeld fantasierijk spel of sensorische elementen van grote waarde. Inclusief denken is dus geen speciale aanpak voor een kleine groep, maar een **kans om speelruimte rijker, creatiever en toegankelijker te maken voor iedereen**.

4 SAMEN SPELEN!

Samen spelen is een meerwaarde voor elk kind. Toch is het voor kinderen met een beperking vaak geen vanzelfsprekendheid. Naast het feit dat ze op een speelterrein op fysieke drempels botsen, zijn er ook sociale drempels. Kinderen met een beperking gaan vaak naar het buitengewoon onderwijs en wonen soms op een plek waar extra zorg aanwezig is. Daardoor komen ze minder in contact met leeftijdsgenoten zonder beperking.

Dat is een gemiste kans. Want **kinderen leren door te spelen hoe je met verschillen omgaat**. Juist het contact tussen kinderen met en zonder beperking is waardevol, maar ook spannend. Hoe ga je om met een situatie waarin iemand onverwacht reageert? Mag je helpen, of juist niet? Voor veel kinderen (en ouders) zijn dit nog onbekende situaties.

Als samenleving hebben we de verantwoordelijkheid om die drempels te verlagen. We moeten ervoor zorgen dat het **contact tussen kinderen met en zonder beperking vanzelfsprekender wordt**. Niet alleen op school of in een organisatie, maar ook op straat, op een plein en in een park. Want inclusie begint bij ontmoeting en die begint vaak met samen spelen. Daarvoor is bewustwording nodig. Ouders, scholen, buurtwerkingen en overheden kunnen samen het verschil maken door speelkansen te creëren voor elk kind.

Meer weten?

- [De speelkoffer 'Expeditie Inclusief'](#) van [ouder vzw](#) helpt scholen en organisaties om inclusie bespreekbaar te maken met kinderen
- De Nederlandse [Speeltuinbende](#) ondersteunt en organiseert activiteiten waarbij kinderen met en zonder beperking met elkaar spelen.
- Het Nederlandse [Samenspeelnetwerk](#) ijvert voor meer samenspeelplekken in Nederland
- [Oranje vzw](#) ondersteunt kinderen met een beperking in hun vrije tijd.

Ouder aan het woord

Met een kind met een beperking naar het speelterrein: zoeken naar balans, nabijheid en spelplezier

Ward Joppen is vader van drie kinderen, waaronder Cozette, een meisje met een meervoudige beperking. Samen met zijn gezin zoekt hij naar manieren om buiten te zijn, te spelen én samen te genieten. "Voor Cozette is buitenspelen echt een meerwaarde."

Wat hebben jullie nodig van een speelplek?

"We zoeken plekken waar al onze kinderen iets aan hebben. Cozette heeft nood aan een zachte ondergrond, schaduw, en ruimte om te liggen of te rollen. Tegelijk willen haar zussen klauteren en ravotten. Ideale speelplekken bieden die combinatie: variatie in speelprikkels, maar ook veilige zones waar de andere twee zussen kunnen spelen zonder schrik om een auto tegen te komen. Voor ons is de nabijheid van een speelplek in de buurt extra belangrijk. Het is namelijk nogal een gedoe om met de rolstoel van Cozette naar een speelplek te fietsen, we hebben twee bakfietsen nodig om ons als gezin te verplaatsen. Dan is even naar een speelplekje om de hoek wandelen makkelijker."

Wat betekent buitenspelen voor jullie gezin?

"Cozette kan niet zelfstandig zitten. Haar favoriete manier van spelen is liggen en rollen. Buitenspelen betekent voor haar ontdekken, prikkels ervaren, samen zijn. Cozette reageert bijvoorbeeld op het licht dat door de bomen schijnt, het ritselen van bladeren, kinderen die lachen. Ze kan niet zelfstandig zitten, maar ze geniet volop van liggen in een nestschommel of van de glijbaan gaan. Het is prachtig om te zien hoe ook zij haar manier vindt om de wereld te beleven. Een goede speelplek vinden is niet altijd even makkelijk: we zoeken een plek waar zij makkelijk kan liggen, maar waar haar twee zussen ook genoeg avontuurlijke speelkansen krijgen. Je wil niet dat het hele gezin zich moet aanpassen aan de beperking van één kind."

Welke inzichten wil je delen met ontwerpers of beleidsmakers?

"Zorg voor nabijheid én variatie: een zachte plek om te liggen, schaduw, maar ook uitdagende elementen voor broertjes en zusjes. We hebben geen aparte 'inclusieve' speeltuinen nodig, wel gewone plekken die slim ingericht zijn. Daarvoor hebben we geen grote toestellen nodig, maar genoeg variatie en kleine aanpassingen maken al een groot verschil. In een gevarieerde speelplek kunnen we ook met andere ouders en vrienden afspreken. Voor ons als ouders is het ook belangrijk om onder de mensen te blijven komen. Een plek waar je even iets kan drinken, terwijl de kinderen spelen: dat geeft ademruimte als ouder."

3. VISIE VOOR LOKAAL BELEID ROND INCLUSIEVE SPEELPLEKKEN

Het creëren van inclusieve speelplekken in steden en gemeenten is een belangrijke stap richting een meer inclusieve samenleving. Maar hoe pak je dat nu praktisch aan? Waar begin je en hoe werk je stapsgewijs toe naar speelplekken die voor iedereen toegankelijk zijn? Dit proces vraagt niet alleen om visie en planmatig werken, maar ook om draagvlak en samenwerking tussen verschillende betrokkenen. Hier volgen enkele stappen die steden en gemeenten kunnen nemen om inclusieve speelplekken te realiseren.

1 Breng de bestaande speelplekken in kaart

Bekijk de huidige situatie in je stad of gemeente: wat is er al goed en wat kan beter? Zijn de bestaande speelplekken toegankelijk voor kinderen met verschillende soorten beperkingen? Een inventarisatie helpt je niet alleen om te zien waar je staat, maar ook om prioriteiten te stellen.

Kijk ook naar de **ligging van de speelplekken**: is die nabij een school buitengewoon onderwijs, waar jeugdbewegingen vaak gaan spelen? Zo kom je er zo achter dat er wellicht (inclusieve) speelplekken ontbreken.

2 Verzamel ideeën, noden en wensen

Ga in gesprek met kinderen, ouders, leerkrachten, jeugdwerkers, buurtbewoners en andere betrokkenen. Wat vinden zij belangrijk aan een speelplek? Wat mist er nu? Wat zou voor hen het verschil maken? Zorg dat je ook kinderen met een beperking rechtstreeks betreft; zij weten als geen ander wat werkt en wat niet. Gebruik methodieken die aangepast zijn aan hun mogelijkheden, zoals visuele hulpmiddelen, spelvormen of eenvoudige vragen. Meer informatie en methodieken vind je in hoofdstuk 5.

3 Stel een visie op en creëer draagvlak

Voordat je concreet aan de slag gaat, is het belangrijk om een gezamenlijke visie te ontwikkelen. Wat betekent inclusie voor jouw gemeente? Wat wil je bereiken met je speelplekken? Het betrekken van ouders, kinderen, zorgverleners en andere relevante partners kan helpen om een breed gedragen visie te formuleren. Een heldere visie helpt om alle neuzen in dezelfde richting te krijgen.

Communiceer open en positief, en toon voorbeelden van hoe inclusieve speelplekken elders al verschil maken. Stel een **actieplan** op dat concrete doelen stelt, maar ook ruimte biedt voor flexibiliteit en aanpassingen gedurende het proces.

4 Bepaal je prioriteiten en acties

Hoe je ga je nu concreet aan de slag? Je aanpak is afhankelijk van de situatie in jouw stad of gemeente. Je kunt meestal niet alle speelplekken in één keer aanpakken. Maar **kleine aanpassingen** op verschillende plekken kunnen wel al een groot verschil maken. Sommige gemeenten kiezen ervoor om te starten met **quick wins**: kleine, relatief eenvoudige aanpassingen die snel gerealiseerd kunnen worden. Denk aan het toevoegen van een prikkelarme zone, handvaten en relingen om makkelijker een speeltoestel te beklimmen, of het verbeteren van de bewegwijzering. Dit zijn snel zichtbare verbeteringen die het gebruik van speelplekken voor kinderen met een beperking onmiddellijk kunnen verbeteren.

Soms kan het effectiever zijn om in te zetten op grotere projecten op lange termijn waarbij je de speelplek daadwerkelijk transformeert naar een volledig inclusieve ruimte. Dit vereist vaak grotere investeringen, maar het heeft een blijvend effect.

Voor de concrete prioriteitenlijst helpt het ook om na te denken over de volgende zaken:

- Zijn er speelplekken die dicht bij een school buitengewoon onderwijs, zorgvoorzieningen of ziekenhuizen liggen?
- Is er een plek waar een jeugdbeweging vaak speelt met kinderen met een beperking?
- Is er een centrale plek waar veel kinderen samenkomen, een speelplek die aantrekking heeft voor de hele stad of gemeente?
- Is er een speelplek waar er al een aantal basisvoorzieningen zijn die noodzakelijk zijn voor kinderen met een beperking, zoals parkeerplaatsen of een (openbaar) toilet?
- Is er een speelplek die dringend heraangelegd moet worden?
- Is er een woonproject dat binnenkort gebouwd wordt, waar ook een nieuwe speelplek voorzien is?

5 Maak samen een schetsontwerp

Wanneer je een concrete speelruimte gaat (her)inrichten kun je het best starten met het opmaken van een schetsontwerp, zelfs al ben je geen ontwerper. Maak een schetsontwerp niet alleen. Start met input van de kinderen, ouders en begeleiders. **Ontwerp samen met collega's** van andere diensten, zoals de jeugddienst, groendienst, dienst ruimtelijke planning en dienst gelijke kansen.

Denk bij het maken van het basisplan aan de volgende zaken:

- Welke landschapselementen zijn interessant om te behouden? Een heuvel geeft bijvoorbeeld speelplezier, een boom geeft schaduw en takken en blaadjes voor sensorisch spel.
- Zijn er bepaalde elementen die behouden moeten worden? Zoals nog goede speeltoestellen, een hoofdpad en ingangen.
- Bekijk aan de hand van de parkeerplaatsen in de buurt waar je de hoofdingang(en) van het speelterrein wil.
- Voor het verdere ontwerp kun je kijken in hoofdstuk 3. Inter geeft ook [tips voor het creëren van een toegankelijke speelruimte](#).

6 Besluit samen over het uiteindelijke ontwerp

Leg het definitieve ontwerp voor aan de betrokkenen en neem hun feedback serieus. **Koppel helder terug** naar de actoren: geef aan wat je met de input doet, en waarom sommige zaken eventueel toch niet meegenomen worden. Een gedeeld ontwerp verhoogt het gevoel van eigenaarschap bij gebruikers, en maakt dat de speelplek straks echt gedragen wordt. Zo krijgt de inclusieve plek ook al meteen bekendheid bij de ouders en kinderen met een beperking.

7 Uitvoering: let op de kleine uitvoeringsfouten

Een goed ontwerp kan alsnog stuklopen op kleine fouten bij de uitvoering. Denk aan een te steile oprit of een te smalle doorgang. Zorg voor een **nauwkeurige opvolging tijdens de werken**.

Laat mensen met expertise in toegankelijkheid meekijken op de werf. En nodig bij voorkeur ook opnieuw toekomstige gebruikers uit om feedback te geven.

8 Evalueer en bouw verder aan inclusieve speelplekken

Na de officiële opening stopt het werk niet. Kijk hoe de speelplek gebruikt wordt, en door wie. Komt iedereen aan bod? Wordt de plek beleefd zoals bedoeld? Gebruik observaties, gesprekken en feedbackmomenten om te evalueren. Wat werkt goed, wat kan beter? Neem die lessen mee naar toekomstige projecten. Zo werk je stapsgewijs aan een inclusieve speelvisie in je hele gemeente of stad.

9 Zorg voor samenspeelkansen

Inclusie stopt niet bij de infrastructuur. Zorg ook voor ontmoeting en samen spelen. Dat kan door animatie op de speelplek, gezamenlijke activiteiten van scholen of jeugdverenigingen, of gewoon door een plek te creëren waar iedereen zich welkom voelt. Speelkansen worden pas echt waardevol als kinderen elkaar ontmoeten. Zie ook het uitgangspunt 2.

Visie inclusief speelruimtebeleid Kortrijk

Over het ontwikkelen van een visie op inclusieve speelruimte

© Stad Kortrijk

Toen in de gemeenteraad van Kortrijk de vraag kwam naar het plaatsen van een rolstoelschommel, begon bij beleidsmedewerker Bieke Vertriest een diepgaander denkproces. "Is een los toestel voldoende? Of moeten we breder kijken naar hoe we écht inclusief kunnen zijn voor kinderen met een beperking?" Wat volgde was een intensief traject waarbij observatie, samenwerking en visieontwikkeling centraal stonden.

Hoe is het idee voor jullie visie inclusief speelruimtebeleid ontstaan?

"De vraag naar een rolstoelschommel bracht een bredere reflectie op gang. We wilden vermijden dat kinderen met een beperking weer aan de rand van het speelplein terechtkomen. Het uitgangspunt werd: speelruimte moet er zijn voor iedereen, samen spelen is het doel. We wilden niet 'iets extra' voorzien voor een aparte doelgroep. Vanuit die gedachte zijn we gaan zoeken: wat bestaat er al, welke voorbeelden zijn er? In Vlaanderen bleek er weinig materiaal beschikbaar, maar in Nederland vond ik inspiratie rond avontuurlijk en toegankelijk spelen."

Hoe hebben jullie dat concreet aangepakt in Kortrijk?

"In 2020 zijn we met één organisatie zes keer op pad gegaan naar verschillende speelplekken, telkens met een andere groep kinderen met uiteenlopende beperkingen. We hebben geobserveerd tijdens het spelen, gesproken met begeleiders, en vooral veel geleerd over praktische drempels: van vervoer tot sanitair, en uiteraard de speelwaarde zelf. Vanuit die ervaringen ontwikkelden we een toetsingskader, met de '7 B's van toegankelijkheid' en met vier kernwaarden: motoriek, samenspel, zintuiglijke prikkels en rust. Daarmee screenen we bestaande speelterreinen en plannen we nieuwe."

© Stad Kortrijk

© Stad Kortrijk

Wat wil je andere gemeenten meegeven?

"Start met een grondige analyse van je eigen stad: wat leeft er al, waar liggen noden, welke organisaties zijn betrokken? En denk inclusief, maar vertrek wel vanuit specifieke noden: er is geen inclusie zonder exclusieve aandacht. Dat vraagt tijd en samenwerking tussen de verschillende diensten. Bouw een visie uit die gedragen wordt binnen de stadsdiensten én aansluit bij het DNA van je stad. Zo vermijd je dat het blijft bij losse ingrepen zoals één aangepast toestel, en maak je echt werk van gelijke speelkansen voor iedereen."

4. SPEELRUIMTE

In dit hoofdstuk vind je inspiratie en aanbevelingen voor het ontwerp van een inclusieve speelruimte. De focus ligt in deze publicatie op formele speelruimte. Een speelterrein kan verschillen in schaal, inrichting, ligging, doelgroep... Het is belangrijk om in je achterhoofd te houden dat de aanbevelingen afhankelijk zijn van de context. Denk hierbij zeker aan de participatie van kinderen met een beperking. Samen met hen kun je uitzoeken wat de noden en wensen zijn voor de specifieke ruimte.

Het hoofdstuk rond speelruimte is verdeeld in vier delen:

De minimale eisen voor
toegankelijkheid

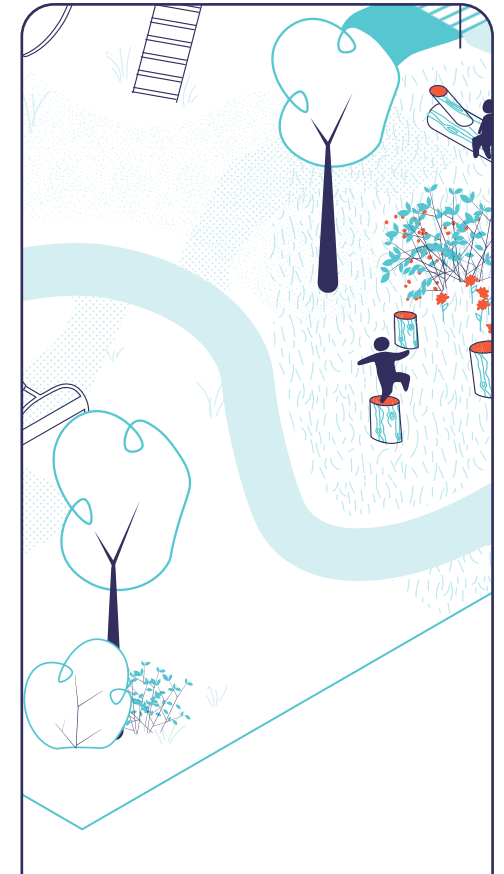
Zitplekken

Sensorisch spelen

Avontuurlijk spelen

4.1 Minimale eisen voor toegankelijkheid

Minimale eisen

Er zijn een aantal basisvoorwaarden die een speelterrein toegankelijk maken. Het gaat over maatregelen die niet meteen met spelen te maken hebben, maar essentieel zijn om een plek voor iedereen te maken: de algemene ruimtelijke structuur van een speelruimte, de paden en de andere basisvoorzieningen.

Deze richtlijnen zijn niet enkel voor kinderen met een beperking van belang, ze kunnen voor alle kinderen én volwassenen een meerwaarde betekenen. Een speelterrein toegankelijk maken doe je dus niet alleen voor kinderen met een beperking, maar voor iedereen die de ruimte gebruikt.

4.1 Minimale eisen voor toegankelijkheid

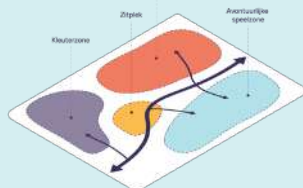
Ruimtelijke structuur

Om te beginnen is het belangrijk dat het speelterrein een duidelijke structuur heeft. Dat zorgt ervoor dat er een goed overzicht is, een kind goed weet wat er op het terrein te beleven is en hoe het eruit ziet. Dat overzicht kan voor kinderen met een mentale beperking of voor kinderen met autisme heel belangrijk zijn. Ook voor ouders en begeleiders is het zinvol om een goed overzicht over het gehele terrein te kunnen bewaren.

Zonering

Het is aan te raden om het speelterrein in te delen in verschillende zones. Die zones bieden elk een ander soort spelplezier. Je kan bijvoorbeeld kiezen voor een zone voor sensorisch spel, voor meer avontuurlijk spel, een zone om te rusten en je terug te trekken, een zone voor fantasiespel, een zone die op sport gericht is...

Deze zones verbindt je door een hoofdpad. Het kan daarbij voor sommige kinderen helpen om goed te weten wat je kan doen in een bepaalde zone. Met duidelijke pictogrammen kun je die weergeven.

Een vlekkenplan met verschillende zones die verbonden zijn via een pad.

Plattegrond

Bij zo'n ingang of op andere plekken in het park draag een plattegrond bij tot het overzicht. Kinderen kunnen daarop zien wat ze allemaal kunnen doen, en hoe het speelterrein in elkaar zit. Zo weet een kind goed wat te verwachten. Een plattegrond is een hulpmiddel om openbare toiletten, herkenningspunten of verzamelplaatsen aan te vinden. Maak de plattegrond visueel duidelijk en goed leesbaar. Herkenningspunten kunnen daarbij helpen.

Een plattegrond voor Buurtplek 't Werft in Heist-op-den-Berg

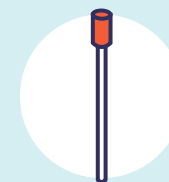
Duidelijke ingang

Een duidelijke ingang op een speelterrein toont dat iedereen er welkom is, en op welke plek(ken) je het speelterrein binnen kan gaan. Dit maakt de ruimte extra overzichtelijk en is meteen een herkenningspunt.

Zo'n ingang mag aantrekkelijk zijn. Zorg dus zeker voor een brede, hoge ingang die uitnodigt om te komen spelen. Heldere, contrasterende kleuren maken de ingang extra zichtbaar. Meer informatie rond ingangen vind je bij het [samenspeelnetwerk](#).

De ingang van de speeltuin Kruidtuin in Mechelen.

Herkenningspunt/verzamelplaats

Om het gemakkelijker te maken om je als kind te oriënteren is een herkenningspunt fijn. Zo'n plaats kan ook een duidelijke afspreekplek zijn.

Een herkenningspunt kan de vorm aannemen van een mast, een houten gegraveerde paal, een gekleurde paal, of zelfs een uitkijktoren. Die laatste biedt een nog beter overzicht over het terrein, en is ook een goede plek voor een ouder of begeleider om een oogje in het zeil te houden.

Een herkenningspunt in de speeltuin Kruidtuin in Mechelen.

4.1 Minimale eisen voor toegankelijkheid

Paden en ondergrond

Een toegankelijk pad is de ultieme basis voor een toegankelijk speelterrein. Er moet op het terrein **minstens één hoofdpad** zijn dat door iedereen gebruikt kan worden. Zo'n pad moet breed genoeg zijn, vlak zijn, geen drempels bevatten en duidelijke grenzen hebben voor mensen met een visuele beperking.

In principe moet het hoofdpad tot in elke deelzone lopen, zodat kinderen met een beperking (minstens als observator) deel kunnen uitmaken van het spelgebeuren. Dit zijn brede richtlijnen; specifiekere richtlijnen vind je onder andere bij [Inter](#) of het [Samenspeelnetwerk](#).

Het pad moet gebruikt kunnen worden door kinderen die een rolstoel gebruiken, een kind met een kade walker (een loophulpmiddel), ouders die een kinderwagen gebruiken, mensen die een rollator gebruiken...

Een volledig verharde weg is vaak het meest toegankelijk, maar niet altijd gepast op een speelterrein. Als je wat meer wil ontharden, of een natuurlijke omgeving niet te veel wil aantasten, kan een **half verhard pad** of een **houten vlonderpad** ook een goede oplossing zijn. Halfverharding bestaat uit los granulaat, waarvan er verschillende vormen bestaan, maar je kan bijvoorbeeld ook kiezen voor waterdoorlatende klinkers. Inter geeft een overzicht van [toegankelijke ondergrond en verharding](#). Een half verhard pad moet vooral goed onderhouden worden, zodat het vlak blijft. Bij een vlonderpad is het belangrijk dat er een goed zichtbare lage boord is, zodat kleine wielrijen niet per ongeluk van het pad kunnen gaan.

Een vlonderpad in De Bourgoyen, Gent.

Een halfverhard pad in het provinciedomein in Kessel-Lo. Deze halfverharding bestaat uit dolomiet.

Zijpaden

Een avontuurlijk zijpad in de samenspeelplek Hoeven in Wezenmaal, Nederland.

Naast het hoofdpad kunnen er ook zijpaden zijn die wat avontuurlijker zijn, en zelfs extra leuk zijn met een rolstoel. Dan kan er bijvoorbeeld een hellend pad, een aardeweg of een paadje door het struikgewas zijn. Het is hierbij vooral belangrijk dat er altijd een alternatieve route is via het hoofdpad. Om de structuur en het overzicht te versterken is het een meerwaarde als het pad een cirkel maakt op het terrein. Zo kan een kind zich gemakkelijker oriënteren en leidt de weg altijd weer naar de ingang of de wc.

Speelaanleidingen

Een praatpaal naast het hoofdpad in de Kruidtuin in Mechelen.

Zorg ervoor dat een groot deel van de speelaanleidingen en deelzones bereikbaar is via dat hoofdpad. Zo kun je erop letten dat een ladder of klimparcours bijvoorbeeld begint aan het pad, of dat je vanaf het pad in de zandbak kan gaan zitten. Dat betekent niet dat iedere speelaanleiding honderd procent toegankelijk en bereikbaar moet zijn; er moet vooral voor iedereen een gepaste speelaanleiding zijn op het speelterrein. Voor kinderen die niet uit hun rolstoel kunnen, is het een grote meerwaarde om enkele (sensorische) speelelementen langs het pad te plaatsen. Denk aan een praatpaal, een element dat geluid maakt, iets om aan te voelen... Je kan het pad ook speelser maken door bijvoorbeeld een tunnel of een brugje in het pad te integreren.

4.1 Minimale eisen voor toegankelijkheid

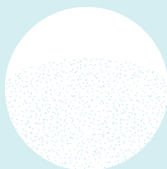

Ondergrond

Om vanaf het hoofdpad naar een speelaanleiding te raken, is het belangrijk om te denken aan de juiste ondergrond of valdemping onder en rond de speelaanleiding. Neem daarbij goed in overweging wat je bij iedere speelaanleiding wil bereiken en welke ondergrond daarvoor geschikt is. Soms wil je een ondergrond van zand, die sensorisch prikkelend is. Onder een vogelnestschommel wil je juist een half verharde ondergrond zodat je met een rolstoel tot bij de schommelmand kan rijden.

Voor toestellen hoger dan 60 centimeter is een valdempende ondergrond aangewezen. De meest toegankelijke én valdempende bodem is rubber. Maar rubber oogt snel kunstmatig en is niet erg duurzaam. Gras kan ook toegankelijk zijn, als het niet te modderig is en goed onderhouden wordt. Zand is zo goed als onbegaanbaar voor iemand die een rolstoel gebruikt. Het samenspeelnetwerk geeft een overzicht van toegankelijkheid van valdempende ondergronden.

Mocht je toch kiezen voor een ondergrond van zand, kun je die wel iets toegankelijker maken. Dat kan bijvoorbeeld door er een houten vlonderpad overheen te laten lopen, of door rubberen matten op het zand te leggen.

Kunstgras is een toegankelijke ondergrond.

Matten op een ondergrond van zand in de Kruidtuin in Mechelen.

Basisvoorzieningen

Naast toegankelijke hoofdpaden en een duidelijke, leesbare structuur op het speelterrein, zijn er een aantal maatregelen die noodzakelijk zijn om tot een inclusief speelterrein te komen.

Toilet

Een toegankelijk toilet kan noodzakelijk zijn. Voor sommige ouders kan de aanwezigheid van een openbaar, rolstoeltoegankelijk toilet bepalen of een kind wel of niet op een speelterrein kan gaan spelen. In dit toilet is het belangrijk dat er een verschoonplek is die ook door grotere kinderen gebruikt kan worden. Verder is bewegwijzering naar het toilet belangrijk.

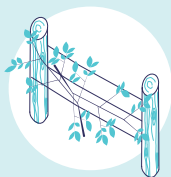
Een rolstoeltoegankelijk ecologisch toilet van het merk öklo uit Oostenrijk.

Een rolstoeltoegankelijk ecologisch toilet van het merk Kazuba, in Nederland.

Het installeren van een openbaar toilet is niet evident. Je kunt daarbij ook denken aan een ecologisch- of droogtoilet. Dit soort toiletten zijn gemakkelijker in onderhoud en hebben niet altijd een wateraansluiting nodig. Het is daarbij een milieuvriendelijkere keuze. Er bestaan een aantal voorbeelden van rolstoeltoegankelijke ecologische toiletten. Zo maken natuurtoiletten van het Franse merk Kazuba in Nederland enkele natuurgebieden toegankelijk. In Oostenrijk zijn er ecologische rolstoeltoegankelijke toiletten van het merk öklo.

4.1 Minimale eisen voor toegankelijkheid

Omheining

Het is voor sommige kinderen met een beperking extra belangrijk dat er een omheining is. Voor anderen is dit juist niet altijd nodig. Verschillende kinderen hebben hierin verschillende noden: kijk dus goed naar je terrein en de gebruikers ervan en bepaal op basis daarvan wat je met de omheining doet. Sommige kinderen hebben echt nood aan een hele sterke omheining die niet toelaat er over te klimmen of ertussen te glippen, anderen hebben meer behoefte aan een mentale afbakening.

Groene omheining in Puyenbroeck.

Het kan dus ook gaan om een gevoelsmatige grens, bijvoorbeeld in de vorm van een heuvel. Daarbij is het belangrijk om de overweging te maken: omhein je het gehele speelterrein, of slechts één gedeelte? Ook daarvoor kijk je best naar wat er al is op je terrein, en wat je ambities zijn: is er op je terrein al een deel afgesloten, of is het een terrein dat heel moeilijk volledig te omheinen valt?

Als je voor een veilige, strikte afsluiting gaat, probeer dan het 'kooigevoel' te vermijden, door het hek zo veel mogelijk te laten opgaan in de

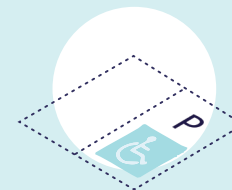

Groene omheining in de Kruidtuin in Mechelen.

omgeving. In een natuurrijker gebied kun je kiezen voor een houten hek met begroeiing langs. Die begroeiing zorgt er ook voor dat het nog moeilijker wordt om over het hek te klimmen.

Zorg er wel voor dat je terrein, ondanks de omheining, nog steeds toegankelijk is voor iedereen. Dat kan bijvoorbeeld door een duidelijke toegangspoort te maken en die ook goed aan te duiden (zie hierboven).

Voor meer informatie over de omheining kun je terecht bij het [Samenspeelnetwerk](#).

Parking

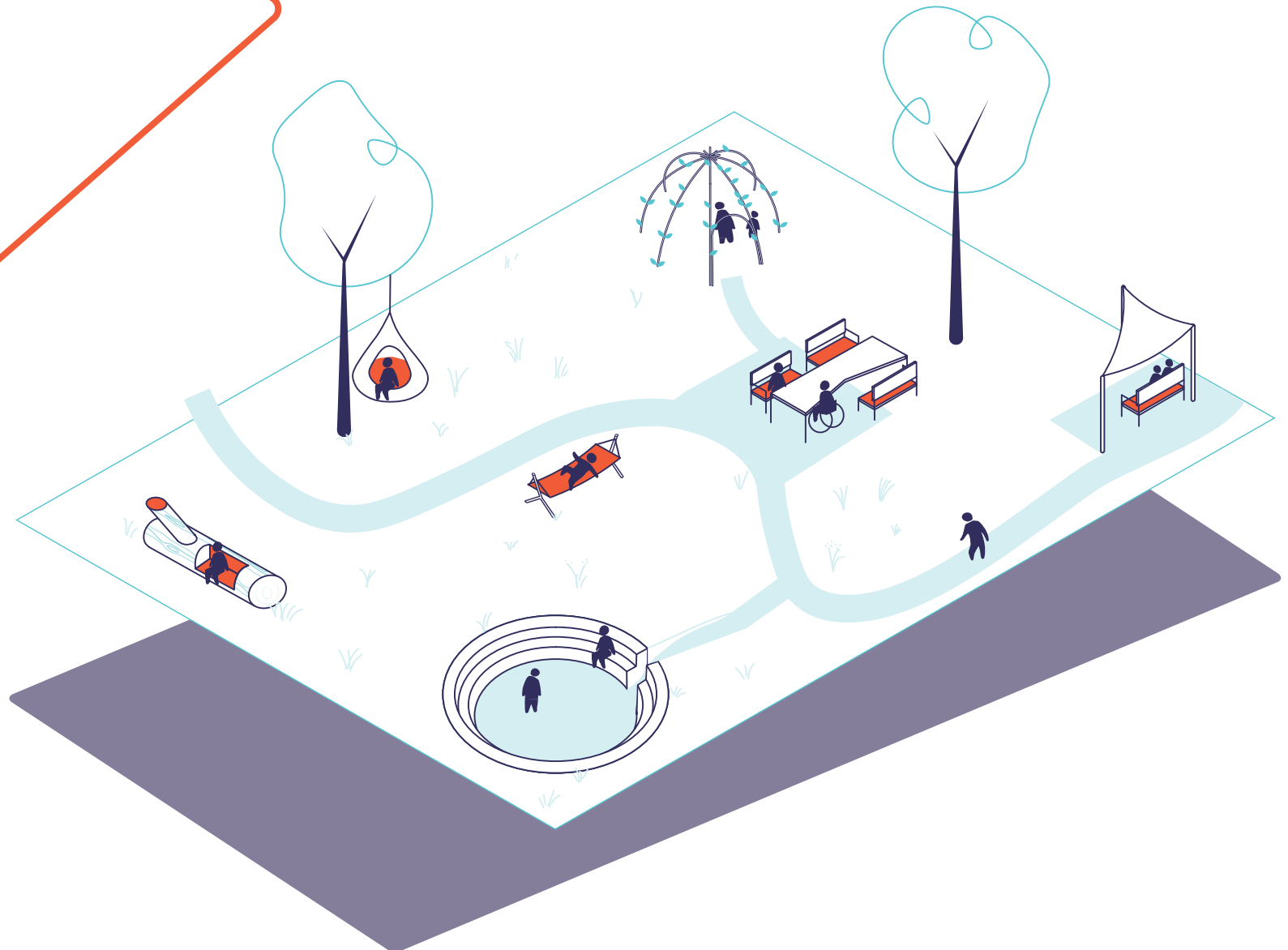
Sommige kinderen kunnen door hun beperkte mobiliteit vrijwel uitsluitend met de auto naar een speelterrein komen. Het is dus belangrijk om minstens een paar parkeerplekken voor personen met een beperking te voorzien aan de ingang van het speelterrein. Ook voor fietsen moet een parking zijn, zodat fietsen op de juiste plek staan en geen obstakel vormen op het wandelpad. Zorg daarbij voor voldoende plaats voor aangepaste fietsen zoals driewielers.

4.2 Zitplaatsen

Zitten

Voor veel kinderen én begeleiders is het noodzakelijk dat er plaats is om te zitten op een speelterrein. Dat is voornamelijk om functionele redenen, om uit te rusten, maar een zitplaats kan bijvoorbeeld ook belangrijk zijn als plaats om je even terug te trekken, om even rustig te babbelen, als plaats om overzicht te bewaren, als speelaanleiding...

4.2 Zitplaatsen

Toegankelijke zitbank

Op een inclusief speelterrein moeten voldoende toegankelijke zitplekken zijn. Allereerst is het belangrijk dat een bank aan het hoofdpad grenst, zodat die bereikbaar is voor wie niet van het pad af kan of wil. Zorg er wel voor dat een bank niet op de wandelroute ligt en dus geen obstakel vormt. Naast of tussen de bank voorzie je best een stuk verharde grond, waarop een rolstoel (of een buggy, boodschappenkar, rollator...) kan staan. Zo vormen zich geen obstakels op de weg, en kan een persoon in een rolstoel aansluiten bij de rest. Ook bij een picknickbank is het nodig om een plek te voorzien aan de tafel waar iemand in een rolstoel kan aanschuiven. Het is fijn als er een plek is in het midden, zodat een rolstoelgebruiker niet altijd aan de zijkant moet zitten.

De zitbank zelf moet voldoende ondersteuning bieden voor wie dat nodig heeft. Het liefst heeft de bank een rugleuning en armleuningen. Ook hier kun je terecht bij het [Samenspeelnetwerk](#) of [Inter](#) voor meer concrete richtlijnen rond zitplaatsen.

Deze picknickbank op een speelruimte in Echternach biedt ruimte voor een rolstoel in het midden van de bank.

Naast deze zitbank in de Kruidtuin in Mechelen is er plaats voor een rolstoel.

Overdekte zitplaats

Een overdekte zitplek in Sint-Andries in Brugge.

Het is een grote meerwaarde als er ook zitplaatsen in de schaduw zijn. Een boom kan een hele goede natuurlijke schaduwbieter zijn. Als een boom niet genoeg is, kan je voor een overdekte zone kiezen. Een plek in de schaduw kan meteen ook een plek zijn om te schuilen voor de regen.

Speelse zitelementen

Een speels bankje in het Gemeentepark van Wuustwezel.

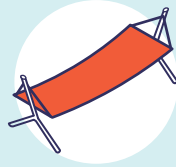
Een bankje kan tegelijk een speelaanleiding zijn. Een toegankelijke zitplaats hoeft niet altijd dezelfde vorm aan te nemen. Ook een oude boomstam kun je bijvoorbeeld omtoveren tot een toegankelijke zitplaats. Dat biedt dan weer een speelaanleiding langs het hoofdpad. Zo'n zitplaats kan je toegankelijker maken door er bijvoorbeeld een paaltje bij te zetten. Dat biedt extra steun bij het zitten en rechtstaan.

4.2 Zitplaatsen

Liggen

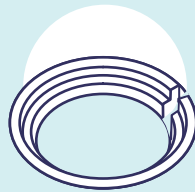
Soms is het voor kinderen, zeker voor kinderen die in een rolstoel zitten, fijn als ze ook kunnen liggen. Dat kan bijvoorbeeld in een hangmat. Net als een vogelnestschommel geeft een hangmat volledige ondersteuning: een kind kan even uit de rolstoel komen. Een hangmat is tegelijk ook speels, en kan geborgenheid bieden. Een toegankelijke hangmat is stabiel en bereikbaar via een (half)verhard pad.

Hangmatten in het park Baron Casier in Waregem.

Centrale zitplaats

Denk eraan om een zitplaats te voorzien op een plek die een overzicht biedt over het gehele speelterrein of de speelzone. Zo is een begeleider die een kind goed in de gaten moet houden, meer op het gemak. Voor sommige kinderen is het een grote hulp als ze op een bepaalde plek goed kunnen zien wat er op het terrein allemaal te beleven is. Je kan daarbij kiezen voor een centrale zitplaats, bijvoorbeeld in de vorm van een arena. Zo'n centrale plek kan ook als verzamelpunt of oriëntatiepunt dienen. Zorg ervoor dat die bereikbaar is, bijvoorbeeld via een zachte helling.

Een zitarena in Heist-op-den-Berg.

Prikkelarme zit-zone

Sommige kinderen kunnen extra baat hebben bij een rustiger hoekje om zich terug te trekken en de prikkels, die talrijk aanwezig kunnen zijn op een speelplek, te verwerken.

Een wilgenhut is een laagdrempelige, natuurlijke manier om zo'n rustige, afgesloten plek te creëren. Ze heeft ook een speels karakter en geeft aanleiding tot sensorisch spel of fantasiespel. Je kunt ook denken aan een tent of een zachter snoezelhoekje. Een boomhut kan ook zo'n afgesloten plek zijn. Denk bij die plekken aan de mogelijkheid om er met een rolstoel gebruik van te maken (een brede opening voor de wilgenhut, een helling die toegang geeft tot een boomhut...).

Een hutje om je terug te trekken in Nieuwpoort.

Een rustige zitplaats in de Kruidtuin in Mechelen.

Een wilgenhut in het Park van Eden in Wilrijk.

4.3 Sensorisch spelen

Sensorisch spelen

Voor bepaalde kinderen met een beperking is sensorisch spel extra waardevol. Het gaat om het soort spel dat de zintuigen prikkelt: voelen, ruiken, horen, zien... Het sensorisch spel kan voor kinderen bijvoorbeeld helpen om prikkels te verwerken of tot rust te komen. En ook kinderen zonder beperking kunnen de voorkeur geven aan sensorisch spel.

Sensorisch spel wordt op een speelterrein vaak aangeboden in de vorm van een 'sensorisch paneel'. Die panelen kunnen zeker een korte spelimpuls geven, maar het spel blijft dan vaak oppervlakkig. Het sensorische spel wordt veel meer gevonden in spelen met natuurlijke elementen en materialen zoals zand, water, bladeren, takjes, bloemen, steentjes... Dit soort spel gaat veel verder en dieper en is waardevoller dan het 'sensorische paneel'.

4.3 Sensorisch spelen

Spelen met zand

Spelen met zand is een van de meest populaire sensorische spelvormen. Zand is zacht, je kan eraan voelen, je kan ermee bouwen...

Met enkele aanpassingen kun je een zandbak of zandplek toegankelijker maken voor kinderen met een fysieke beperking. Zorg er bijvoorbeeld voor dat een rolstoel tot aan de zandbak kan rijden. Zorg dat de rand van de zandbak niet uitsteekt, zodat kinderen geen moeite hebben met hoge drempels. Voor sommige kinderen is het niet mogelijk om in het zand te gaan zitten; dan kun je ook een zandtafel voorzien aan de zandbak. Zo kan echt ieder kind met zand spelen.

In het zand geef je nog meer speelaanleiding met zandspeelelementen. Dat kunnen bijvoorbeeld emmers, schepjes, katrollen of graafmachines zijn. Let ook hier extra op dat de extra elementen in het zand zo veel mogelijk door iedereen gebruikt kunnen worden.

Zelfs het zand als ondergrond zelf kan toegankelijker gemaakt worden. Dat kan bijvoorbeeld door er een vlonderpad overheen te laten lopen of er rubbermatten op te leggen.

Rolstoeltoegankelijk spelen met zand in de Konijnenwei in Antwerpen.

Een zandtafel in Provinciaal Domein Puyenbroeck, Wachetebeke.

Rubberen matten op zand in de Kruidtuin in Mechelen.

Spelen met water

Een pomp die bereikbaar is met een rolstoel in de Kruidtuin in Mechelen.

Spelen met water in het Park van Eden in Wilrijk.

Een waterspeelzone in Halle.

Ook waterspel is een dankbare sensorische spelvorm. Water prikkelt de zintuigen en zorgt voor avontuur: je kan helemaal nat worden. Water oppompen, dammen bouwen, met je voeten in het water: waterspel kan verschillende vormen aannemen. Een bespeelbare (ondiepe) wadi, een pomp met gootje of een watertafel kunnen daarvoor zorgen.

Ook hierbij kan je denken aan inclusief waterspel. Zet bijvoorbeeld een bankje dicht bij water waar je met je voeten in kan, zorg voor een watertafel op de juiste hoogte om met een rolstoel onder te rijden, zorg dat je een pomp ook vanuit een rolstoel kan bedienen. Langs een wadi kun je een houten vlonder met een stevige rand aanleggen, zodat ook kinderen die in een rolstoel gebruiken dicht bij het water kunnen komen.

Zorg ervoor dat toegankelijk water maximum 50 centimeter diep is, om gevaarlijke situaties te vermijden. In de publicatie rond speelvriendelijke wadi's lees je meer over veilige bespeelbare wadi's.

4.3 Sensorisch spelen

Blotevoetenpad

Een blotevoetenpad is een voorbeeld van sensorisch spel dat puur op voelen gericht is. Je kan hiermee nog verder gaan, en ook een pad maken dat avontuurlijk is voor kinderen die een rolstoel gebruiken. Samenspeelnetwerk geeft tips voor een 'blotewielenpad'.

Blotevoetenpad in Puyenbroeck, Wachtebeke.

Ruiken en proeven

Met de juiste beplanting kan ook ruiken en proeven voor een extra beleving zorgen op het speelterrein. Denk daarbij aan geurende planten en bloemen (bijvoorbeeld kamille, munt...), maar ook aan eetbare planten zoals bessen, bramen en frambozen. Zorg in ieder geval voor niet-toxische planten op je speelterrein. Kies bewust op welke plek je deze plaatst: ga je voor een ruik- en proefzone, of wil je de beleving juist verspreiden over het hele terrein?

Een bloemenperk naast het hoofdpad.

Geluid

Ook spel met geluid kan voor kinderen met een beperking extra leuk zijn. Het is daarom ook belangrijk om muzikale speelaanleidingen inclusief te maken. Let bij dit soort speelaanleidingen goed op: is dit een rijke spelprikkel, of is die eerder beperkt? Hier loop je soms risico om louter de korte spelprikkel van het 'sensorisch paneel' te bieden. Let ook op dat de geluiden niet overheersend worden. Ook subtiele geluiden kunnen spannend zijn.

Een speelaanleiding die geluid maakt hoeft zeker niet duur te zijn. Spelen met geluid op een speelterrein kan je op een laagdrempelige manier mogelijk maken, bijvoorbeeld met stromend water, bomen die ritselen, bamboestokken, schelpen...

Muzikale spelprikkel op het speelterrein Nieuwe Buiten in Wustwezel.

Muzikale spelprikkel in het Diemberbos in Amsterdam.

4.3 Sensorisch spelen

Losse elementen in de natuur en constructiespel

Losse elementen of 'loose parts', kunnen de aanleiding zijn tot extra avontuurlijk sensorisch spel. Die loose parts zijn veelal te vinden in de natuur: bladeren, takken, stenen, bloemen...

Het zijn allemaal elementen die op het speelterrein vaak vanzelf te vinden zijn. Toch kan je dit sensorisch spel met de natuur extra mogelijk maken door planten, struiken of bomen strategisch te plaatsen. Denk daarbij aan de juiste soorten bomen en struiken op verschillende hoogten.

Je kan bijvoorbeeld een zone voor wilde natuur inrichten, waarin deze losse elementen als vanzelf te vinden zijn. Hou daarbij goed je doelgroep in de gaten. Bij kinderen met agressieproblemen kunnen grote losse elementen gevaarlijk zijn, en juist minder gewenst zijn op je speelterrein.

Losse materialen in de natuur.

Losse takken in domein De Averegeten in Heist-op-den-Berg.

Spelen met losse materialen in Izegem.

Fantasiespel

Het kan voor kinderen met een beperking, of kinderen met een jonge ontwikkelingsleeftijd een grote meerwaarde zijn om op het speelterrein een paar fantasierijke elementen te kunnen ontdekken. Die inkleding prikkelt het fantasiespel.

Fantasierijke spelprinkel in het Diemberbos in Amsterdam.

Fantasierijke spelprinkel in het Diemberbos in Amsterdam.

Daarbij kan je denken aan fantasiefiguren doorheen de speelzone, maar het is nog leuker als er een rode draad is doorheen het speelterrein met elementen die telkens terugkomen. Denk bijvoorbeeld aan kleine kabouters die verstopt zitten, een ontdekkingstocht met aanwijzingen... Je kan die rode draad al aan de ingang laten vertrekken; zo creëer je een verhaal met je speelterrein.

4.4 Avontuurlijk spelen

Avontuurlijk spelen

Alle kinderen, ook kinderen met een beperking, nemen graag risico en zoeken naar avontuurlijk spel. Het is een uitdaging om avontuurlijk spel toegankelijker te maken, maar als dat lukt heeft het een grote impact op het spelplezier.

Zorg ervoor dat een kind met een beperking zo zelfstandig mogelijk op het terrein kan spelen. Het is altijd leuker als een kind de mogelijkheid krijgt om het speelterrein zelf te ontdekken.

Houd ook in je achterhoofd dat een toegankelijk speelterrein niet noodzakelijk een terrein met rubberen ondergrond en plastic toestellen hoeft te zijn. Ook een natuurrijke en wilde speelzone kan toegankelijk zijn.

4.4 Avontuurlijk spelen

Voor iedereen een uitdaging

Je mag bij het ontwerp van het speelterrein zeker overwegen hoe toegankelijk een speelterrein precies moet zijn. Moeten alle speeltoestellen 100% bespeelbaar en bereikbaar zijn? Het kan zijn dat je voor een bepaald terrein graag wil dat dat zo is, maar dat hoeft niet altijd zo te zijn. Als alle speelaanleidingen toegankelijk zijn, vinden bepaalde kinderen er misschien net minder uitdagingen. Het is dus belangrijk om die balans in de gaten te houden: is er voor ieder kind een speelaanleiding? Kan een kind met een beperking uitdaging vinden op het terrein, en een kind zonder beperking ook?

Kleine aanpassingen, grote impact

Met een aantal kleine aanpassingen kun je een uitdagende speelaanleiding inclusiever te maken.

Zo kun je bijvoorbeeld denken aan een handvat of een paal om op te steunen voor kinderen die moeilijker hun evenwicht kunnen houden. Kinderen die dit niet nodig hebben, kunnen die dan overslaan, terwijl ze een grote meerwaarde vormen voor kinderen die ze wel nodig hebben.

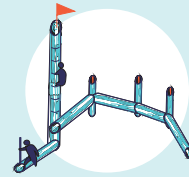
Ga hiervoor ook in gesprek met de speeltoestelfabrikanten. Hoe zien zij inclusieve speeltoestellen, en hoe zorgen zij voor het inbouwen van verschillende niveaus in een toestel?

Een paal die steun biedt bij het beklimmen van een balk in de samenspeelplek Hoeven in Halderberge.

Een handvat aan een kolom als extra hulpmiddel in samenspeelplek Hoeven in Halderberge.

Klimmen met verschillende niveaus van uitdaging van Speelnatuur.

Klimmen

Klimmen en klauteren is spannend, en net daarom is het zo leuk om op een speelterrein hoog te kunnen klimmen. Hoewel bijna ieder kind graag zo'n uitdaging aangaat, is ieder kind ook anders. Hou bij het ontwerp van uitdagende klimelementen vooral goed in de gaten dat iedereen een eigen uitdaging kan vinden. Denk bij het ontwerp van een speelheuvel bijvoorbeeld aan verschillende routes om bovenop de heuvel te raken. Ieder kind wil immers bovenop de heuvel kunnen komen.

Een klimtoestel kan laag bij de grond (aan de verharde weg) beginnen, en stelselmatig hoger en moeilijker worden. Een kind dat moeilijker kan klimmen kan uitdaging vinden in het laagste deel, een ander kind wil helemaal naar de top klimmen. Zo maak je het zelfs mogelijk om verschillende niveaus in te bouwen in één toestel.

Glijden

Ook aan een glijbaan of glij-object kunnen een paar aanpassingen een groot verschil maken. Zorg er bijvoorbeeld voor dat ieder kind bovenaan een glijbaan kan geraken. Een brede, stevige trap met leuning in plaats van een steile (touw)ladder, of een zachte helling waarlangs je de glijbaan kan bereiken, kunnen een verschil maken. De glijbaan zelf moet breed genoeg zijn. Zo kunnen een kind en ouder of begeleider er samen van glijden. Aan het einde van de glijbaan moet een kind eenvoudig kunnen rechtstaan. Meer specifieke tips vind je bij het [Samenspeelnetwerk](#).

Een glijbaan met rolstoeltoegang in de Kruidtuin in Mechelen.

4.4 Avontuurlijk spelen

Schommelen

Schommelen is zowel avontuurlijk spelen als sensorisch spelen. De herhalende beweging kan een fijne sensorische prikkel zijn. Een klassieke schommel is voor veel kinderen met een fysieke beperking niet ideaal. Een vogelnestschommel kan toegankelijker zijn, omdat die meer ondersteuning biedt voor wie minder goed het evenwicht kan houden. Nog inclusiever is een schommel met een 'gesloten mand' in plaats van een net. Zorg ervoor dat de mand laag genoeg hangt, en de grond onder de schommel half verhard is zodat je met een rolstoel tot aan de mand kan rijden.

Een nestschommel op een inclusieve speelruimte in Echternach.

Een touwschommel op het Kerelsplein in Roeselare. Ook dit soort schommel kan multifunctioneel zijn en samenspel stimuleren.

Op sommige inclusieve speelterreinen zie je een rolstoelschommel. Dat is een toestel waar je met je rolstoel in kunt rijden, en zittend in je rolstoel in kunt schommelen. Het is niet te gebruiken zonder rolstoel, en is dus eerder een 'exclusief' toestel. Stel jezelf daarom de vraag of een rolstoelschommel op jouw terrein gepast is. Het kan zeker een leuke toevoeging zijn op je terrein, als het bijvoorbeeld om een terrein gaat dat heel veel bezocht wordt door kinderen die een rolstoel gebruiken. Maar het is geen must en zeker geen bewijs dat het terrein inclusief is.

Evenwicht

Spelen met evenwicht kan op verschillende manieren, en ook hier kun je verschillende niveaus inbouwen in je terrein. Voor kinderen met een zware beperking, of voor de allerkleinsten, kan een object zoals een wiebelplateau soms al de gepaste uitdaging bieden. De wiebelplateaus, houten plateaus op veren, zijn makkelijk om op te zitten en zijn leuk om van plateau naar plateau te springen. Ook voor een begeleider is het makkelijk ernaast te staan en samen te spelen.

Een simpele balk dient als speelaanleiding.

Een evenwichtsplateau in het Provinciaal Domein Bergelen in Wevelgem.

Een veertoestel of 'wipkip' is vaak populair bij jonge kinderen. Voor oudere kinderen met een mentale beperking kan dit ook heel leuk zijn. Voorzie dus ook een veertoestel dat groter is.

Veel van dit soort speelaanleidingen zijn inclusief te maken. Denk aan een trampoline waarop je met een rolstoel kan rijden. Misschien kun je een wip ontwerpen die rolstoeltoegankelijk én extra leuk is voor alle kinderen.

4.4 Avontuurlijk spelen

Een vlonderpad in een natuurlijke zone.

Een modderpad in het Provinciaal domein Bergelen in Wevelgem.

Natuur

Een natuurlijk speellandschap is extra leuk om in te spelen, heeft een grote meerwaarde voor kinderen, maar ook voor de natuur. Ook een ruiger speelterrein kan inclusief zijn. Zorg daarbij voor een goede balans tussen toegankelijkheid en avontuurlijkheid in de wilde natuur.

Een heel wild en natuurlijk terrein zal niet volledig toegankelijk te maken zijn voor een rolstoel. Je kan er wél voor zorgen dat er van alles te beleven is, en uitdaging is voor iedereen. Houd de padenstructuur en het overzicht hierbij extra in het oog. Het principe kan zijn dat je met een rolstoel tot middenin een deelzone kan geraken, waardoor je, minstens als observator, deel kan uitmaken van het spel.

Voor de padenstructuur kun je kiezen om sowieso een half verhard pad als hoofdpad aan te leggen, zodat het natuurlijke karakter minder doorbroken wordt. Daarnaast kunnen smallere zijpaden en vlonderpaden waar je net met een rolstoel over raakt ervoor zorgen dat iets minder bereikbare

plaatsen toch ook te ontdekken zijn en een kind met een fysieke beperking spanning kan opzoeken. Een natuurlijk gebied zal snel minder overzichtelijk worden. Door de beplanting heb je een minder weids uitzicht en kun je sneller de weg kwijtraken. Denk dus goed aan hulpmiddelen om die oriëntatie mogelijk te maken: een herkenningspaal, een uitkijktoren, een plattegrond, een cirkelvormig pad.

Zie ook hoofdstuk 4.1. Ruimtelijke structuur.

Een stukje kort gemaaid gras maakt een pad in de wilde natuur.

Inclusieve speelruimte Ettegerpark Zutphen

Suzanne van Ginneken is speelruimteontwerper en heeft al heel wat ervaring met inclusief ontwerp. Wat betekent het echt om een speelplek inclusief te maken? Suzanne maakte het inclusieve ontwerp voor het Ettegerpark in Zutphen

Waar stond het ontwerp toen je werd betrokken?

“Deze speelruimte werd aangelegd in een nieuwe woonwijk. Er lag al een ontwerp, maar dat was eigenlijk heel klassiek en niet geschikt voor inclusief spelen. Het ontwerp was helemaal onverhard, waardoor het ook niet rolstoeltoegankelijk was. Samen met de landschapsontwerper ben ik dan aan de slag gegaan. Voor hem was het ook heel leerzaam, omdat hij nog niet zoveel kennis had over inclusief ontwerp.”

Hoe ga je aan de slag als je een concrete inclusieve speelplek wilt ontwerpen?

“Participatie is voor mij altijd het startpunt. In dit project waren er veel ouders van kinderen met een beperking betrokken via een bestaande speelgroep in Zutphen. Dat gaf ons directe input van kinderen met allerlei verschillende beperkingen. Uit die gesprekken ontstaat een overzicht van gewenste elementen. Hier was dat bijvoorbeeld de nood aan een omheining met één zichtbaar poortje met een centrale zitplek. Daarna denk ik na over een vlekkenplan: waar komt het hoofdpad en waar de zijpaden? Ik zoek een balans tussen drukke en rustige zones. Pas daarna denk ik verder na over welke speelelementen er exact komen en welke elementen voor extra speelwaarde zorgen. Tijdens het ontwerpen stel ik mezelf ook steeds de vraag: wat als ik een kind in een rolstoel was? Of slechtziend? Of snel overprikkeld? Zo loop ik het hele ontwerp door.”

© Speelnatuur

Waar ben je het meest trots op? En wat had beter gekund?

“De grote helling die we hebben ontworpen voor kinderen in een rolstoel is echt een avontuurlijk element. We hebben die uitgebreid getest. Het was spannend of het niet te steil zou uitdraaien, maar het werkt fantastisch. Wat ik anders zou doen? In dit project kwamen toevallig geen kinderen met een visuele beperking naar de participatiemomenten. Inmiddels heb ik meer ervaring met deze groep en neem ik dit zeker ook mee in andere projecten.”

Inclusief speelterrein Kruidtuin Mechelen

Bij de herinrichting van het speelterrein in de Kruidtuin in Mechelen koos de Stad Mechelen ervoor om er een inclusief speelterrein van te maken.

Gunter Waegemans is verantwoordelijk voor de speelterreinen in de stad, en vertelt over de aanpak en inrichting van het terrein.

Hoe hebben jullie de doelgroep betrokken bij het ontwerp?

"Ik ging in gesprek met de directrice en een begeleider van Willekom, een instelling die (kort)verblijf en dagopvang aanbiedt voor onder andere kinderen en jongeren met een beperking. Ik verzamelde zo de noden en wensen van de kinderen en jongeren en hun begeleiders.

Met die wensen trokken we naar verschillende leveranciers van speeltoestellen, die een ontwerp maakten. Dat voorontwerp werd dan weer besproken met Willekom. In totaal vonden er drie gesprekken plaats."

Welke aanpassingen maken de speeltuin inclusief?

"De begeleiders gaven aan dat ze genoeg ruimte nodig hebben om een kind ondersteuning te kunnen bieden tijdens het spelen. Op en rond de speeltoestellen hebben we dus extra plaats voorzien.

Ook een omheining of duidelijke afbakening is van belang. We overwogen doordacht hoe we het terrein moesten omheinen. We kozen er uiteindelijk voor om te steunen op de natuurlijke buffer rond het speelterrein en te werken met duidelijke toegangspoorten. We kozen dus niet voor een strikte omheining.

We dachten ook na over de ondergrond. Tussen de speelzones loopt een verhard hoofdpad. Dat pad is extra breed gemaakt en naast de zitbanken is er plaats voor een rolstoel. Langs het pad zijn een aantal speelaanleidingen voor kinderen die enkel op het pad kunnen blijven. De rolstoelvriendelijke toestellen zijn toegankelijk vanaf het verharde pad. We kozen in de speelzones voor zand als ondergrond. Sommige leveranciers stelden rubber voor, maar dat wilden we vermijden. Op plaatsen met een ondergrond van zand die toch toegankelijk moeten zijn voor een kind dat een rolstoel gebruikt, kozen we voor rubberen matten in het zand. Enkel rond de draaimolen ligt een stukje kunstgras.

Een aantal sensorische spelelementen zijn extra toegankelijk gemaakt. Zo zijn de waterpomp, een watertafel, enkele speelpanelen, een praatpaal, en enkele zand-speelaanleidingen rolstoeltoegankelijk.

Ik wilde er absoluut voor zorgen dat het terrein avontuurlijk bleef, dus op het terrein staan ook enkele klimtoestellen. Die zijn voor verschillende niveaus interessant. Het klimparcours begint laag bij de grond en redelijk vlak, en wordt steeds steiler en hoger. Zo zijn er verschillende uitdagingen voor verschillende kinderen op het terrein."

5. PARTICIPATIE

Kinderen met een beperking weten vaak heel goed wat ze nodig hebben om fijn te kunnen spelen. Door hen actief te betrekken bij het ontwerp van speelruimte, vergroot je de kans dat die plek ook echt aansluit bij hun wensen, mogelijkheden en dromen. Dat vraagt soms wat meer voorbereiding en een aanpak op maat, maar onze ervaringen tonen aan dat het haalbaar en heel waardevol is. Kinderen denken graag mee, op hun eigen manier. Soms praten ze erover, soms tekenen ze, soms tonen ze het in hun spel.

In dit hoofdstuk vind je tips en praktische methodieken die je helpen om kinderen met een beperking te betrekken bij het ontwerp van speelruimte.

5.1 Tips om aan de slag te gaan

1 Ken je groep: samenspraak met begeleiders

Wanneer je kinderen met een beperking laat participeren rond ontwerp van speelruimte is het extra belangrijk om de groep waarmee je gaat werken **goed te leren kennen**. Stem daarom goed af met begeleiders, leerkrachten of ouders van de kinderen. Zij kunnen goed aangeven wat de kinderen kunnen en hoe zij het beste bevraagd kunnen worden. Ook hebben zij vaak al veel kennis over de praktische drempels waar de kinderen vaak tegenaan lopen in een speelruimte.

In onze projecten werkten we steeds in **drie sessies**, om de kinderen **geleidelijk te leren kennen**, en de intensiteit van de participatie op te bouwen zodat ze tegen het einde op het gemak waren om hun mening te geven. Door in meerdere sessies te werken, leer je de kinderen ook beter kennen en kun je de methodieken nog aanpassen mocht dat nodig zijn.

Het is belangrijk om de tijd te nemen om een **vertrouwensrelatie** op te bouwen met de kinderen. Dit kan door bijvoorbeeld samen naar andere speelplekken te gaan en deze te ontdekken. Geef kinderen de ruimte om hun eigen ervaringen te delen en betrek ze bij het maken van keuzes over het ontwerp. Dit helpt niet alleen om een goede relatie op te bouwen, maar zorgt er ook voor dat kinderen zich gehoord voelen en actief bijdragen aan het proces.

2 Observeer: kijk naar het spelgedrag

Een eerste leerzame stap is om te kijken hoe kinderen spelen. Dit kan zowel op het speelterrein dat verbeterd gaat worden, als op een speelterrein dat al inclusieve speelkansen aanbiedt. **Kijk hoe de kinderen het speelterrein gebruiken.** Wat doen ze? Hoe lang blijven ze met iets spelen? Waar lopen ze tegenaan? Wat vinden ze moeilijk, en wanneer ervaren ze extra veel plezier? Begin eerst met observeren vanop een afstandje, maar probeer dan ook eens **samen met een kind te spelen**. Bij de meeste kinderen lukt dit gemakkelijk. Bekijk samen met de begeleiders of een kind dit wil doen, of ga samen met een begeleider met het kind spelen. Door echt samen te spelen zullen **kleine details eerder opvallen** en ervaar je het zelf beter. Waar heeft een kind extra ondersteuning nodig? Welke speeldetails zijn een echte meerwaarde? Maar ook: wat heeft een begeleider nodig? Als een kind bijvoorbeeld van de glijbaan wil, zal het kind er wellicht opgetild moeten worden. Gaat dit gemakkelijk voor de begeleider of maakt de hoogte of de ingang het toch wel moeilijk?

Door samen te spelen leren de kinderen je ook beter kennen, waardoor het gemakkelijker wordt om met ze in gesprek te gaan of later samen te ontwerpen.

3 Ervaar het zelf

Probeer de speelruimte zelf ook eens uit, al is het maar voor een kort moment. Dit kan je helpen om een beter inzicht te krijgen in de ervaringen van de kinderen. Hoe voelt het om in de ruimte te bewegen? Welke obstakels ervaar je zelf? Door de ruimte te ervaren vanuit het **perspectief van de gebruiker**, kun je beter beoordelen wat er nodig is om de ruimte inclusiever en toegankelijker te maken. Testhulpmiddelen, zoals een rolstoel, blinddoek of koptelefoon helpen je nog beter in te beelden.

4 Durf experimenteren

Werken met kinderen met een beperking vraagt vaak om een zekere flexibiliteit en bereidheid om te experimenteren. Bepaalde methodieken kunnen voor sommige kinderen te moeilijk zijn of lukken hen net vandaag toch niet. **Durf ruimte te geven voor het onverwachte** en wees bereid om je aanpak ter plekke aan te passen. Soms is de output minder dan je had verwacht. Bekijk dan of je een extra moment kunt organiseren of dat je eens individueel met één kind in gesprek kunt gaan.

5 Gebruik een aanpasbare methodiek

Aangezien de behoeften van kinderen met een beperking sterk kunnen variëren, is het belangrijk om een methodiek te gebruiken die flexibel is en zich aanpast aan de specifieke situatie. Zorg voor meerdere benaderingen en gebruik bijvoorbeeld een combinatie van **visuele, tastbare en auditieve hulpmiddelen**. Dit maakt het mogelijk om met verschillende kinderen effectief te communiceren en hun input te verzamelen.

6 Gebruik visuele methodieken

Foto's boven tekeningen, tekeningen boven woorden. Veel kinderen, vooral die met een cognitieve of taalbeperking, hebben baat bij visuele hulpmiddelen. Foto's zijn vaak effectiever dan tekeningen, en tekeningen zijn vaak weer beter dan alleen woorden. Door visuele hulpmiddelen te gebruiken, vergroot je de kans dat kinderen begrijpen wat er van hen wordt gevraagd en kunnen ze beter bijdragen aan het ontwerpproces.

7 Praat met ouders en begeleiders

Ouders en begeleiders hebben een diepgaande kennis van de kinderen en kunnen waardevolle feedback geven. Ze begrijpen de **dagelijkse uitdagingen** die hun kinderen ervaren en kunnen suggesties doen voor aanpassingen die de speelervaring kunnen verbeteren. Betrek ze dus actief in het proces en vraag hen ook om input.

5.2 Tools en methodieken

Samen spelen

Ga samen met de kinderen spelen. Door samen te spelen kunnen kinderen laten zien wat ze leuk vinden om te doen, en wat misschien wel lastig is of te uitdagend is.

Samen spelen tijdens het participatietraject in Waregem.

Stickeroefening

Maak een selectie van interessante foto's en geef ze op een blad aan de kinderen. Geef de kinderen rode en groene stickers, deze mogen ze op de foto's plakken om hun favorieten te selecteren. Een eenvoudige oefening waarbij er niet te veel communicatie nodig is.

Methodieken kunnen, mits een kleine aanpassing, geschikt zijn om met kinderen met een beperking te gebruiken. Onderstaande methodieken zijn te downloaden op [onze website](#).

Terrein-evaluatie

Laat de kinderen op het terrein zelf een speelplek evalueren. Voor oudere kinderen kan dit aan de hand van het evaluatieformulier. Voor kleinere kinderen of voor kinderen waarvoor het evaluatieformulier te moeilijk is, kan je werken met de emoji's. De kinderen kunnen met de emoji's aangeven wat ze van het speelelement vinden.

Terrein-evaluatie tijdens het participatietraject in Izegem.

Maquette

Maak met de kinderen samen een maquette als eindontwerp. Dit kan papier en karton of materiaal gevonden in de natuur.

Kinderen maken een maquette tijdens het participatietraject in Izegem.

Collage

Maak een selectie van interessante foto's van speelelementen. Kinderen mogen uit deze foto's kiezen om er een collage van te maken. De foto's visualiseren wat er allemaal mogelijk is en geven hen verdere ideeën en inspiratie.

De collage methodiek tijdens het participatietraject in Izegem.

Inspraaktrajecten in de praktijk

De inspraaktrajecten in de vier gemeenten (Waregem, Menen, Izegem en Wilrijk) verliepen altijd in drie sessies. Zo was er de tijd om elkaar te leren kennen, en echt te leren hoe de kinderen spelen. We schetsen het verloop van die drie sessies.

Observeren en spelen op het eigen terrein

In de eerste sessie gingen we telkens met de groep kinderen spelen op het terrein dat heringericht moest worden. In Izegem, Waregem en Menen ging het om bekend terrein waar de kinderen doorgaans spelen. In Izegem werd het bijvoorbeeld meteen duidelijk dat de ondergrond van zand op het speelpleintje veel interessanter bleek dan de speeltoestellen.

In Wilrijk was het terrein voor de kinderen onbekend, dat bracht extra uitdaging met zich mee voor de eerste sessie. De kinderen wisten niet goed wat te verwachten en moesten het terrein nog ontdekken. Het werd vooral duidelijk dat het park te weinig overzicht bood voor de groep kinderen met autisme. De kinderen raakten snel overprikkeld en renden alle kanten op. Dat maakte het observeren extra uitdagend. Het is met een groep kinderen met autisme dus een goed idee om voor het spelen het terrein even samen te verkennen en te overlopen wat er allemaal te doen valt.

Naast de bevindingen uit de observaties was de eerste sessie een laagdrempelige manier om kennis te maken met de groep kinderen. Het observeren ging traag over in samen spelen. Zo konden we onder andere beter inschatten wat de kinderen nodig hadden in de komende sessies.

Samen spelen op een ander terrein

In de tweede sessie gingen we met dezelfde groep kinderen naar een ander speelterrein. We kozen telkens voor een speelterrein met meer speelkansen dan op het eigen terrein. Zo werd duidelijk wat voor de kinderen goed werkt, en wat eventueel op het eigen terrein zou passen. Afhankelijk van de groep, gingen we met de kinderen in gesprek over het terrein.

In Izegem gingen de kinderen het speelterrein evalueren. De kinderen speelden eerst een tijd op het terrein, en gingen daarna in groepjes alle speelzones af en evalueerden die. Dat deden ze aan de hand van een aangepaste methodiek. De kleuters deden dat met emoji's, de kinderen van de lagere school gebruikten een evaluatiefiche. Daarbij merkten we dat het voor sommige kinderen heel belangrijk was om die evaluatiefiche strikt in te vullen. Het is dus goed om aandacht te hebben voor het opvolgen van die structuur.

Samen een ontwerp maken

In de derde sessie gingen we met de groep kinderen aan de slag met een ontwerp. Dat deden we met maquettes, collages, PictoPlay en stickeroefeningen (zie methodieken).

In Waregem werkten we met de Akabe. Dat was een heel diverse groep, de kinderen zitten met hun eigen leeftijd in de groep maar hebben een verschillende ontwikkelingsleeftijd. Daarbij verschilt het voor sommige kinderen van dag tot dag wat lukt en wat niet. Daarom brachten we een groot aanbod aan methodieken mee en bekeken tijdens de sessie wat voor welk kind goed werkte. De kinderen werkten door elkaar op verschillende manieren. Dat was een beetje chaotisch, maar bracht samen wel een mooie input voor het ontwerp.

© 2025 Kind & Samenleving

Lange Ridderstraat 22, 2800 Mechelen
Tel. +32 (0) 487 02 33 90

k-s.be — info@k-s.be

**kind &
samenleving**

Vlaanderen
verbeelding werkt

